

Wie verliezen hun baan bij faillissementen?

Caroline Bloemendal

Faillissementsontslag treft vooral jongeren in kortdurende banen. Ook allochtonen krijgen relatief vaak te maken met faillissementsontslag. Mannen verliezen relatief iets vaker dan vrouwen hun baan bij bedrijfsbeëindiging door een faillissement. De kenmerken van personen die met faillissementsontslag te maken krijgen, zijn niet veel anders in tijden van hoogconjunctuur dan in tijden van laagconjunctuur.

1. Inleiding

Door de huidige economische crisis is het aantal personen dat ontslagen wordt fors toegenomen (Sprangers & Timmermans, 2009). Vooral ontslag vanwege faillissement komt veel vaker voor dan vóór de recessie. Het aantal bedrijven dat in de eerste zes maanden van 2009 over de kop ging, is zelfs meer dan verdubbeld ten opzichte van het eerste halfjaar van 2008 (Lalta & Boer, 2009).

Ontslag kan ingrijpende gevolgen hebben voor zowel de loopbaan als het welbevinden van werknemers, vooral als niet op korte termijn een nieuwe baan gevonden wordt (Echtelt, 2010). In het bijzonder oudere werknemers vinden moeilijk een nieuwe baan (Corpeleijn, 2009).

Voor dit artikel zijn ontslagen in de periode 1999–2007 onderzocht, die betrekking hadden op faillissementen in de periode 1999–2008. Nagegaan zal worden welke banen hierbij verloren gaan en wat de persoonskenmerken zijn van personen die bij faillissementsontslag hun baan verliezen. Hierbij wordt alleen ingegaan op de banen en persoonskenmerken van werknemers omdat het in dit onderzoek gaat om beëindigingen van dienstverbanden. Zelfstandigen zijn dus niet meegenomen.

Faillissementsontslag is gerelateerd aan bedrijfseconomische calamiteiten. Werknemers verliezen hun baan om bedrijfseconomische redenen, niet per definitie omdat zij niet functioneren. Daarom zal de samenstelling van de groep ontslagenen vermoedelijk lijken op de totale populatie werknemers. Echter, uit eerder onderzoek naar massaontslag (Scheele et al., 2008) bleek al dat ontslagen werknemers geen representatieve afspiegeling vormen van het betreffende segment van de werkende bevolking. Werknemers met hogere inkomens, mannen, ouderen, jongeren en werknemers van niet-westerse herkomst zijn oververtegenwoordigd. Bij massaontslag wordt meestal slechts een deel van de werknemers ontslagen, terwijl bij faillissementsontslag vrijwel alle werknemers hun baan verliezen. Er wordt daarom vermoed dat de groep baanbeëindigingen voorafgaand aan een faillissement een betere afspiegeling van de beroepsbevolking vormt dan die in het kader van een massaontslag.

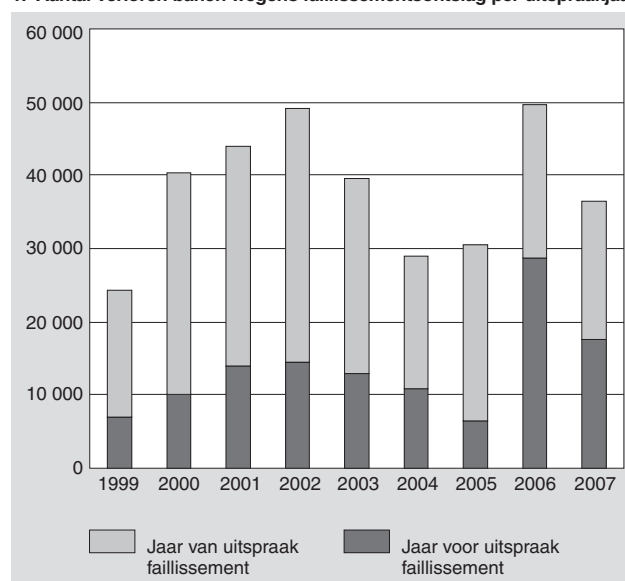
2. Wat wordt onder faillissementsontslag verstaan?

In dit artikel worden onder faillissementsontslag alle baanbeëindigingen gerekend die plaats vinden in het jaar waarin

het bedrijf failliet werd verklaard of in het jaar daarvoor. De reden om ook de baanbeëindigingen in het jaar voorafgaand aan het faillissement erbij te nemen, is dat er doorgaans enige tijd verloopt tussen het moment waarop het bedrijf in financiële problemen raakt en de uitspraak van het faillissement. Het aantal beëindigde banen in het jaar voorafgaand aan de uitspraak is meestal hoger dan het banenverlies in het jaar van de uitspraak. Het eerste banenverlies is bovendien selectiever: eerst gaan de mensen eruit met tijdelijke contracten en personen waarover het bedrijf niet tevreden is. Een aantal werknemers zoekt een andere baan en neemt zelf ontslag vanwege de slechte financiële situatie van het bedrijf. Het is van belang ook deze baanbeëindigingen mee te nemen, omdat er wel degelijk sprake is van onvrijwillige baandynamiek als gevolg van de slechte bedrijfseconomische situatie.

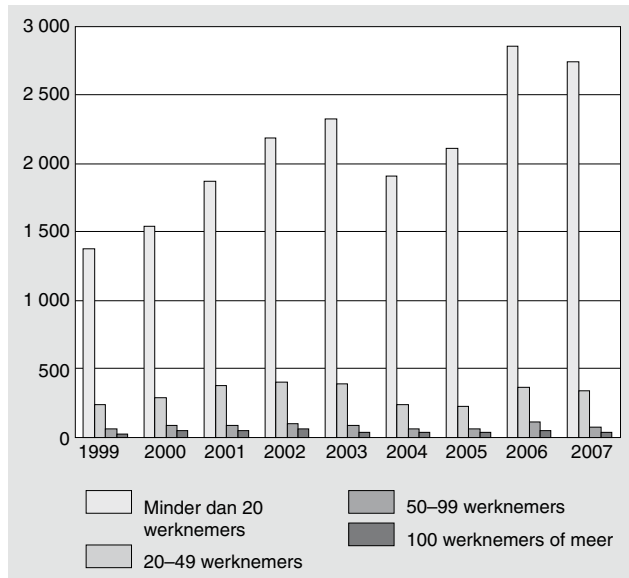
Overigens worden uitzendbanen die verloren gaan bij het faillissement van het bedrijf bij wie de uitzendkrachten op dat moment werkzaam zijn, in dit onderzoek niet meegeteld als faillissementsontslag. Dit is niet mogelijk, omdat deze banen niet geïdentificeerd kunnen worden. Als een uitzendbureau zelf failliet gaat, dan kunnen de personen die daar werkzaam waren wél geïdentificeerd worden en dit banenverlies is dan ook wel in dit onderzoek meegenomen.

1. Aantal verloren banen wegens faillissementsontslag per uitspraakjaar

De meeste bedrijven die failliet gaan, behoren tot het midden- en kleinbedrijf. Zowel in het jaar van de uitspraak als het jaar voorafgaand aan de uitspraak bestaat het aantal ontslagenen per bedrijf voor het grootste deel dan ook uit minder dan vijftig werknemers. Het overgrote deel hiervan betreft zelfs minder dan twintig ontslagenen. Dat vooral kleine bedrijven failliet gaan, is in overeenstemming met bevindingen uit eerder onderzoek. Zo vond Luttikhuis (2006) dat driekwart van de gefailleerde bedrijven minder dan vijf man personeel in dienst had ten tijde van de faillietverklaring.

2. Aantal verloren banen per faillissement

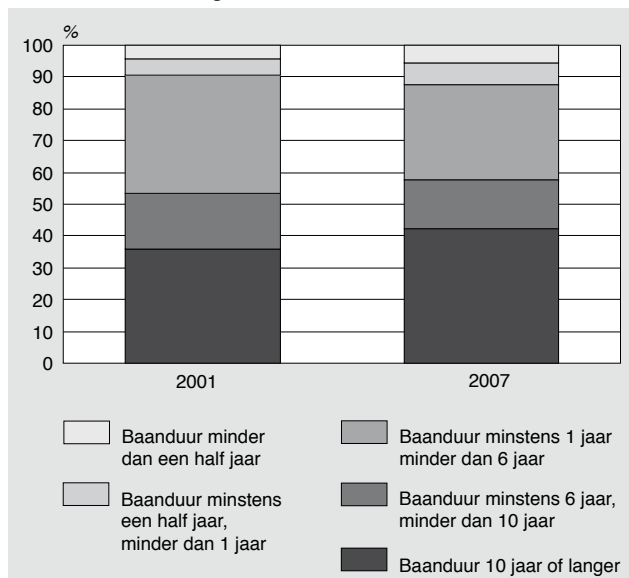

3. Kenmerken verloren banen als gevolg van faillissementen

Veel kortdurende banen

Ongeveer de helft van de door faillissement beëindigde banen waren kortdurende banen, dat wil zeggen met een duur korter dan een jaar. Ongeveer een derde van de beëindigde banen duurde zelfs korter dan een half jaar. Dat juist veel kortdurende banen verdwijnen, heeft niet direct te maken met de leeftijd van het bedrijf, aangezien veruit de meeste bedrijven die failliet gaan langer dan een jaar bestaan. Wellicht heeft het (gedeeltelijk) te maken met de onrust vanwege de slechte financiële situatie die er al enige tijd voor het faillissement was. Het is ook mogelijk dat een bedrijf in een korte tijd snel gegroeid is en daardoor in de problemen is gekomen.

3. Faillissementsontslag naar baanduur

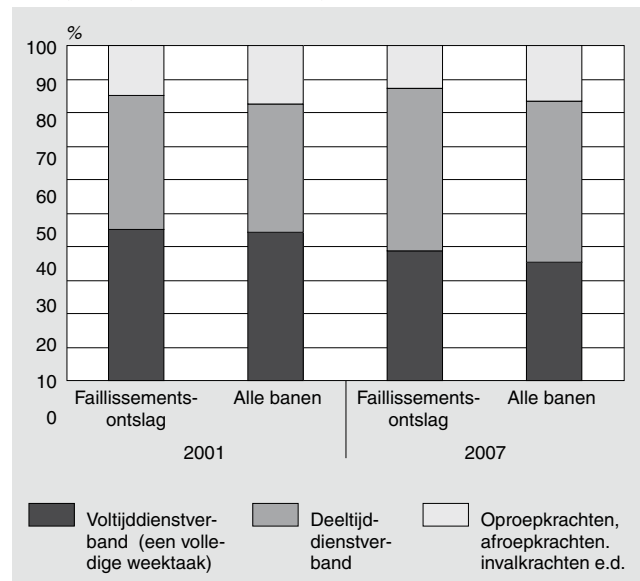
Vooraf binnen de uitzendbranche worden veel kortdurende banen beëindigd wegens een faillissement; de meeste beëindigde banen in de uitzendbranche duurden korter dan een half jaar. Dit is niet verwonderlijk, aangezien die branche vanwege de aard van het werk een zeer hoog verloop heeft¹⁾ (Kee, 2008).

In deze kortdurende banen zijn het bovenal jongeren die ontslagen worden: ongeveer 70 tot 80 procent van de personen met een baanduur van nog geen zes maanden was jonger dan 35 jaar, bijna de helft was jonger dan 25 jaar. Dit is op zichzelf niet vreemd. Jongeren zijn over het algemeen korter actief op de arbeidsmarkt en veranderen relatief vaak van baan (WRR, 2007).

Evenveel voltijd- als deeltijdbanen gaan verloren

Veertig procent van de personen die hun baan verloren in verband met een faillissement hadden een voltijd-dienstverband. Nog eens 40 procent had een deeltijd-dienstverband en ongeveer 20 procent was oproepkracht, afroepkracht of was geen vaste arbeidsduur overeengekomen. Deze verhoudingen wijken niet veel af van de verdeling onder alle banen.

4. Vergelijking faillissementsontslag met alle banen naar dienstverband

Branches met veel faillissementsontslagen

In alle jaren verloren vooral personen die werkzaam waren in de overige industrie, handel en reparatie en zakelijke dienstverlening hun baan als gevolg van faillissement. Vooral in de periode 2001-2003 gingen veel banen verloren in de zakelijke dienstverlening. Dit ging voor een groot deel om ICT-gerelateerde bedrijven. In die sector begon dan ook de recessie na het barsten van de internet-luchtbel (Theeuwes, 2009). Ook de bouwnijverheid is kwetsbaar voor faillissementsontslag. In 2002 was er bovendien relatief veel baanverlies bij uitzendbureaus.

Staat 1
Vergelijking faillissementsontslag met alle banen naar bedrijfssectoren

	2001		2007	
	faillissementsontslag	alle banen	faillissementsontslag	alle banen
	%			
Landbouw, bosbouw en visserij	1,1	2,5	2,5	2,2
Delfstoffenwinning	0,0	0,1	0,0	0,1
Sociale werkvoorziening	0,0	1,1	0,0	1,0
Overige industrie	14,4	10,1	10,8	7,9
Energie- en waterleidingbedrijven	0,0	0,3	0,0	0,3
Bouwnijverheid	8,5	4,9	10,7	4,2
Handel en reparatie	15,5	16,1	15,9	15,6
Horeca	2,7	4,8	5,7	4,9
Vervoer, opslag en communicatie	9,3	5,7	7,5	5,3
Financiële instellingen	6,0	3,8	5,6	3,8
Uitzendbureaus	9,8	10,9	6,7	11,4
Schoonmaakbedrijven	0,6	2,5	4,8	2,1
Overige zakelijke dienstverlening	26,7	11,1	21,8	12,8
Openbaar bestuur	0,0	5,8	0,0	5,4
Onderwijs	1,1	5,0	1,1	5,3
Gezondheids- en welzijnszorg	2,2	11,4	3,8	13,1
Milieu, cultuur, recreatie, overige dienstverlening	2,1	4,0	3,0	4,5

Faillissementsontslagen per provincie

Vooral in Noord-Brabant, Zuid-Holland, Noord-Holland en Gelderland gingen veel banen verloren door faillissementsontslag. Dit is niet vreemd, aangezien daar ook de meeste bedrijven gevestigd zijn (www.Statline.nl). Opvallend is dat er ook in Utrecht relatief veel banen verloren gaan, terwijl daar relatief weinig inwoners te maken krijgen met faillissementsontslag. Door de jaren heen zijn er vrij veel fluctuaties in het aantal faillissementsontslagen per provincie, maar er zijn geen opvallende verschillen in tijden van hoog- en laagconjunctuur.

4. Kenmerken personen met baanverlies als gevolg van faillissementsontslag

Vooral jongeren verliezen baan door faillissement

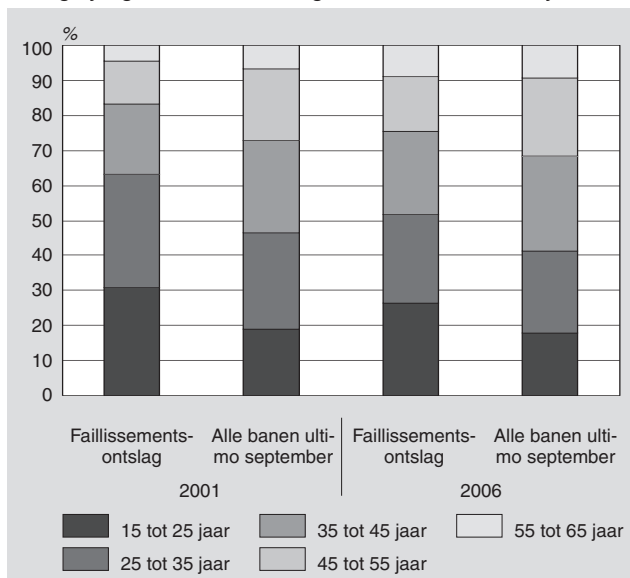
Faillissementsontslag treft vooral jongeren: 50 tot 60 procent van de personen die hun baan verliezen vanwege een faillissement is

jonger dan 35 jaar. Ongeveer 30 procent is zelfs jonger dan 25 jaar. Ter vergelijking: van alle werkenden is ruim 40 procent jonger dan 35 jaar, minder dan 20 procent is jonger dan 25 jaar. De exacte verhoudingen van de leeftijdsgroepen wijzigen iets van jaar op jaar, maar er is geen duidelijk verschil tussen faillissementsontslag in perioden van hoogconjunctuur (perioden 1999–2000 en 2006–2007) en laagconjunctuur (periode 2001–2005).

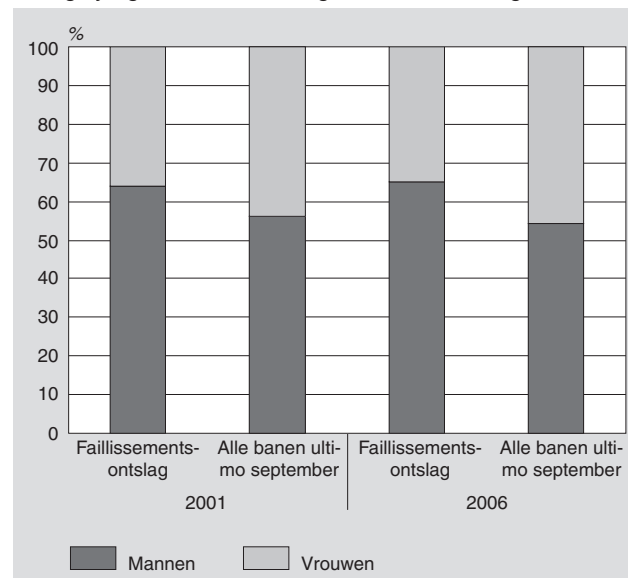
Iets meer mannen dan vrouwen slachtoffer van faillissementsontslag

Mannen vullen minder dan 60 procent van de banen in. Van de personen die hun baan verloren wegens een faillissement was 60 tot 70 procent een man. Het grotere aandeel mannen in faillerende bedrijven zou te maken kunnen hebben met het feit dat vrouwen in andere branches werken dan mannen. Mannen werken relatief veel vaker in de industrie en iets vaker in de zakelijke dienstverlening dan vrouwen (Beckers, Hermans & Portegijs, 2009). Zoals eerder vermeld, gingen in deze branches relatief veel banen verloren.

5. Vergelijking faillissementsontslag met alle banen naar leeftijd

6. Vergelijking faillissementsontslag met alle banen naar geslacht

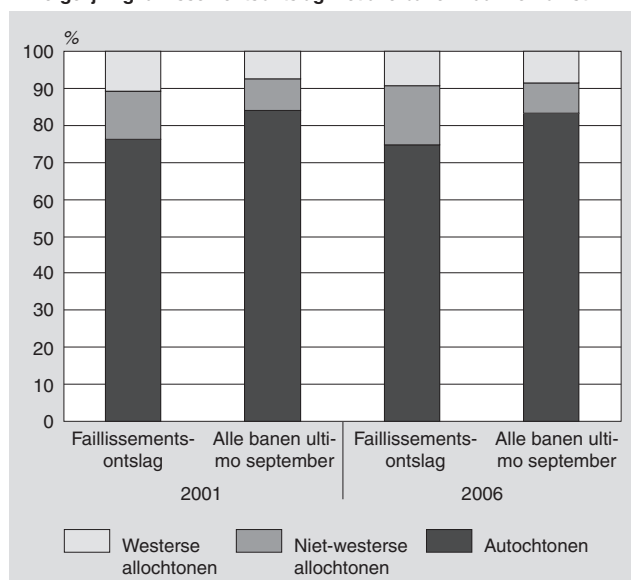

De man-vrouwverhouding bij ontslag verschilt niet of weinig in perioden van hoog- en laagconjunctuur.

Niet-westerse allochtonen relatief vaak dupe van faillissementsontslag

De meeste personen die hun baan verliezen door een faillissement zijn autochtonen, zowel in een laagconjunctuur als in een hoogconjunctuur. Niet-westerse allochtonen krijgen echter vaker te maken met faillissementsontslag dan op basis van hun aandeel in alle banen verwacht zou worden. Dit zal ten dele te maken hebben met de branches waarin allochtonen en autochtonen werkzaam zijn. Niet-westerse allochtonen werken relatief minder vaak in de niet-commerciële dienstverlening en vaker in de zakelijke dienstverlening, waar relatief veel faillissementsontslagen plaats vinden (Melser, Van Cruchten en Van Toor, 2004). Een andere verklaring is dat autochtonen kansrijker zijn dan allochtonen bij het vinden van een nieuwe baan, waardoor ze wellicht eerder weg zullen gaan bij de eerste tekenen van financiële malaise bij het bedrijf (Scheele, Van Gaalen & Van Rooijen, 2008).

7. Vergelijking faillissementsontslag met alle banen naar herkomst

5. Conclusie

Vooraf kleinere bedrijven gaan failliet. Meestal verliezen dan ook minder dan twintig personen per bedrijf hun baan als gevolg van faillissementsontslag. In het jaar voor de faillissementsuitspraak is dit aantal doorgaans groter dan in het jaar van de uitspraak.

Bij ongeveer de helft van het baanverlies vanwege een faillissement in de periode 1999–2008 gaat het om kortdurende banen. De verhouding van het soort dienstverband wijkt niet veel af van de verdeling onder alle banen.

Jongeren en allochtonen blijken relatief vaak te maken te krijgen met faillissementsontslag. Mannen verliezen relatief iets vaker dan vrouwen hun baan als gevolg van faillissementsontslag, maar de selectiviteit is niet groot. De kenmer-

ken van personen die met faillissementsontslag te maken krijgen, zijn niet veel anders in tijden van hoogconjunctuur dan in tijden van laagconjunctuur.

Technische toelichting

Bronnen

Dit artikel is gebaseerd op definitieve gegevens uit het Sociaal Statistisch Bestand (SSB). Het SSB is een stelsel van koppelbare registers en enquêtes die onderling op elkaar zijn afgestemd en consistent gemaakt. Per jaargang worden meer dan 40 registers gebruikt. Daarnaast is ook informatie opgenomen uit enkele enquêtes.

Een belangrijke variabele waarvan gebruik is gemaakt, is de uitspraakdatum van het faillissement. Deze variabele is afkomstig van rechtbankgegevens. De rechtbankgegevens hebben betrekking op een juridische eenheid. Via het Algemeen Bedrijfsregister is hier een bedrijfsidentificatienummer (BEID) aan toegekend waaraan vervolgens de baangegevens van het betreffende bedrijf zijn gekoppeld. De gegevens over faillissementsontslag in de periode 2005–2007 zijn nog voorlopig. De baangegevens uit het SSB zijn vanaf 2006 uit de polisadministratie afkomstig. Dit heeft er onder andere toe geleid dat de standplaats niet meer beschikbaar is, waardoor de provincie waarin een persoon werkt niet meer herleidbaar is. Over de jaren vóór 2001 zijn geen gegevens beschikbaar over de aard van het dienstverband.

Operationalisatie faillissementsontslag

Onder faillissementsontslag worden baanbeëindigingen verstaan wegens een faillissement van een bedrijf. Een bedrijf is hier een BEID of een juridische eenheid daarvan, waarover een Nederlandse rechtbank in een verslagjaar of het daarop volgende jaar een faillissement heeft uitgesproken. Een faillissement wordt uitgesproken over een juridische eenheid. Een BEID kan meerdere juridische eenheden vertegenwoordigen. Dit kan als gevolg hebben dat het net lijkt of het gehele bedrijf failliet is gegaan, terwijl het slechts een gedeelte van het bedrijf betreft. Het is dan niet mogelijk om in het SSB-bestand te zien of een beëindigde baan bij het failliete deel of het niet-failliete deel hoort.

Een speciaal geval is de doorstart. Indien een bedrijf een doorstart maakt, geldt er geen arbeidsverhouding tussen de werkgever en de oude werknemers. Die kunnen eventueel wel (gedeeltelijk) bij het doorgestarte bedrijf weer in dienst komen, maar dit hoeft niet. Volgens de Kamer van Koophandel krijgt een bedrijf bij een doorstart meestal wel, maar soms geen nieuw Kamer van Koophandel-nummer en een dus nieuwe BEID:

- Meestal worden alleen de activa overgenomen. Als dit het geval is, wordt een nieuw Kamer van Koophandel-nummer aangemaakt. In dit geval worden de schulden dus niet meegenomen.
- Als er sprake is van een volledige overname van activa en passiva (komt bijna niet voor) dan blijft het nummer hetzelfde.

Literatuur

Beckers, I., Hermans, B. & Portegijs, W. (2009). Betaalde arbeid. In: *Emancipatiemonitor 2008* (SCP/CBS).

Corpeleijn, C. (2009). Werkhervatting na ontslag: een vergelijking van oudere en jongere werknemers. In: *Sociaal-economische trends*, 2^e kwartaal 2009.

Echtelt, P. (2010). Een baanloos bestaan: De betekenis van werk voor werklozen, arbeidsongeschikten en werkenden. Den Haag: Sociaal en cultureel planbureau.

Gaalen, R. van & Rooijen, J. van. (2009). CBS-berichten: Participatie en inkomen na collectief en individueel ontslag om bedrijfseconomische redenen. In: *Tijdschrift voor arbeidsvraagstukken*.

Kee, P. (2008). Dynamiek in de statistiek: arbeidsmarktdynamiek. In: *Dynamiek in de sociale statistiek: Nieuwe cijfers over de sociaal-economische levensloop* (symposiumbundel).

Lalta, V. & Boer, D. (2009). Faillissementen in handel en zakelijke dienstverlening meer dan verdubbeld. In: *Webmagazine CBS* (www.cbs.nl).

Luttikhuis, A.P.K. (2006). Insolventierecht in cijfers en mo-

dellen: Werkgelegenheid en toezicht. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Melser, C., Cruchten, J. van & Toor, L. van. (2004). *Waar zijn allochtone werknemers in dienst?* In: *Sociaal-economische trends*, 2^e kwartaal 2004.

Scheele, D., Gaalen, R. van & Rooijen, J. van. (2008). *Werk en inkomsten na massaontslag: de zekerheid is niet van de baan*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Sprangers, A. & Timmermans, R. (2009). Tweemaal zoveel ontslagen door crisis. In: *Webmagazine CBS* (www.cbs.nl).

Theeuwes, J. (2009). Massaontslagen hoeven niet te ont-aarden in massawerkloosheid. *Me Judice*, 2 (11 februari).

WRR (2007). *Investeren in werkzekerheid*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Noot in de tekst

- ¹⁾ Hierdoor zal de overschatting van het aantal baanbeëindigingen wegens faillissementsontslag in deze branche hoger zijn dan in andere sectoren.

